



Universiteit
Leiden
The Netherlands

Toenemende spreiding in de drukverdeling van inkomensheffingen

Caminada, C.L.J.; Goudswaard, K.P.; Knoef, M.G.

Citation

Caminada, C. L. J., Goudswaard, K. P., & Knoef, M. G. (2018). Toenemende spreiding in de drukverdeling van inkomensheffingen. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2018(7256), 1245-1253.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/67681>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/67681>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Bron: C.L.J. Caminada, K.P. Goudswaard en M.G. Knoef (2018), Toenemende spreiding in de drukverdeling van inkomensheffingen, *Weekblad fiscaal recht* no 7256, 4 oktober 2018: 1245-1253. *Inclusief specificatie samenstelling inkomens CBS Inkomenspanelonderzoek 2001 en 2014.*

Toenemende spreiding in de drukverdeling van inkomensheffingen

Prof. dr. C.L.J. Caminada, prof. dr. K.P. Goudswaard & prof. dr. M.G. Knoef ¹

Samenvatting

Ons fiscale stelsel kent diverse belasting- en premie-instrumenten om sociaaleconomische doelstellingen te bereiken. Zo zijn belastingen en sociale regelingen verschillend voor mensen met verschillende arbeidspatronen, verschillende huishoudsamenstelling, verschillende leefvormen, verschillende voorkeuren voor de opvoeding van kinderen en verschillende voorkeuren voor huur- of koopwoningen.

De schaduwkant van dit beleid is dat in veel gevallen inbreuk wordt gemaakt op het klassieke uitgangspunt dat van ieder een bijdrage aan de algemene middelen mag worden gevraagd naar rato van zijn of haar draagkracht (het draagkrachtbeginsel). Dit artikel laat met behulp van microdata van het CBS zien dat er grote verschillen zijn in de druk van de inkomensheffingen tussen huishoudens, zelfs bij gelijke bruto inkomens.

¹ Koen Caminada is hoogleraar Empirische analyse van sociale en fiscale regelgeving, Universiteit Leiden. Kees Goudswaard is hoogleraar Toegepaste economie, Universiteit Leiden. Marike Knoef is hoogleraar Empirische Micro-economie, Universiteit Leiden.

1 Inleiding

De loon- en inkomstenbelasting getuigt in hoge mate van verdelings- én sturingsambities. Het verdelingsprincipe is gebaseerd op heffing naar draagkracht. Traditioneel wordt ter onderbouwing en rechtvaardiging daarvoor het leerstuk van het evenredig nutsoffer aangedragen. Het evenredig nutsoffer kan, vanwege het afnemend grensnut van het inkomen, een zekere mate van progressie rechtvaardigen.² Maar beleidsmakers hebben ook de ambitie om de inkomensverhoudingen bij te sturen. Dit wordt eveneens in de progressie van de tarieven (en de heffingskortingen) tot uitdrukking gebracht. Daardoor is het niet mogelijk een scherp onderscheid te maken tussen dat deel van de progressieve tariefstructuur dat gebaseerd is op het (als “neutraal” veronderstelde) verdelingsbeginsel en het instrumentele deel dat dienstbaar is aan de beleidsmatig gewenste inkomensherverdeling. Verschil van inzicht daarover blijft een centraal thema in het debat over rechtvaardige belastingheffing. Een ander probleem bij het streven naar een rechtvaardige inkomensverdeling is dat daarbij vaak niet concreet wordt aangegeven welk inkomensbegrip daarvoor normatief zou moeten zijn. Is daarvoor het individuele inkomen bepalend of moeten beleidsmakers zich richten op het huishoudinkomen? Waar de bestaanszekerheid wordt gegarandeerd door de bijstand, is het stelsel van inkomensheffingen en toeslagen in belangrijke mate bepalend voor de wijze waarop en de mate waarin de materiële welvaart boven het bestaansminimum wordt herverdeeld. Dit stelsel is vormgegeven vanuit het adagium “gelijke monniken, gelijke kappen”. Wat gelijke gevallen zijn en wat niet, is daarmee echter nog open voor debat.

Naast verdelingsambities is er veelvuldig sprake van inzet van fiscale instrumenten voor allerlei vormen van sturing.³ Belastingheffing wordt daarbij dienstbaar gemaakt aan andere beleidsdoelstellingen. Daarbij gaat het onder meer om arbeidsmarktbeleid, woonbeleid, milieubeleid en investeringsbeleid, waarbij een veelheid van fiscale instrumenten wordt ingezet. CPB-onderzoek laat zien dat het effect van generieke fiscale prikkels op de arbeidsparticipatie beperkt is.⁴ Om de arbeidsparticipatie te verhogen is het daarom meer effectief om kortingen en toeslagen te richten op groepen die daar relatief gevoelig voor zijn. De afgelopen jaren zijn onder meer de volgende fiscale instrumenten geïntroduceerd: de inkomensafhankelijke arbeidskorting, de inkomensafhankelijke combinatiekorting, de werkbonus, de inkomensafhankelijke kinderopvangtoeslag en het afbouwen van de overhevelingsmogelijkheid van de algemene heffingskorting (aanrechtssubsidie). De Algemene Rekenkamer concludeert echter meer in het algemeen dat het bij een groot aantal belastingfaciliteiten niet duidelijk is of de achterliggende beleidsdoelen wel worden bereikt en tegen welke prijs dat gebeurt.⁵ Daarnaast is het de vraag in hoeverre de instrumentalisering van de belastingheffing het centrale beginsel van een rechtvaardige verdeling van de belastingdruk onder druk heeft gezet.⁶

In dit artikel willen we, in vervolg op Caminada en Stevens (2017), laten zien dat het gevoerde fiscale beleid sinds de invoering van de Wet IB 2001 heeft geleid tot grote verschillen in de druk

² Zie L.G.M. Stevens, *Fiscale fascinatie. Fiscaal beleid 2006*, Deventer: Kluwer 2006.

³ K. Caminada en L.G.M. Stevens, Instrumenteel fiscaal beleid: oorzaak van complexiteit en scheefgroei, *Weekblad Fiscaal Recht*, nr. 7181, 2 maart 2017, p. 307-326.

⁴ E. Jongen, H-W de Boer en P. Dekker, De effectiviteit van fiscaal participatiebeleid, *CPB Policy Brief* 2015-02, Den Haag 2015.

⁵ Algemene Rekenkamer, *Zicht op belastingverlichtende regelingen*, Den Haag 2017.

⁶ L.G.M. Stevens, *Fiscaal gezinsbeleid*, Deventer: Kluwer 2016.

van inkomensheffingen tussen groepen.⁷ De resulterende drukverdeling lijkt soms moeilijk te rijmen met het beginsel van belastingheffing naar draagkracht, dan wel een rechtvaardige verdeling van de belastingdruk. We brengen de verdeling van de lastendruk naar huishoudens, inkomensniveaus en sociaal-economische groepen in kaart met behulp van het CBS Inkomenspanelonderzoek (IPO). Het IPO is een grote dataset van circa 100.000 huishoudens (280.000 steekproefpersonen) uit de Nederlandse bevolking met uitgebreide inkomensgegevens. Het gaat vooral om gegevens uit aangiftes van belastingplichtigen en gegevens verstrekt door werkgevers en uitkeringsinstanties. Het CBS publiceert jaarlijks inkomenscijfers over deze Inkomensstatistiek. Die cijfers bevatten een trendbreuk vanwege de revisie van de Inkomensstatistiek.⁸ Daarom analyseren wij in dit artikel de periode 2001-2014, waarvoor een consistente reeks cijfers beschikbaar is. In ons onderzoek wordt het verschil tussen het bruto inkomen en het besteedbaar inkomen van huishoudens aangemerkt als inkomensheffingen. Daarbij hanteren we de brede definitie van het CBS van inkomensheffingen. Het bedrag van deze inkomensheffingen wordt vervolgens uitgedrukt in procenten van het bruto huishoudensinkomen, hetgeen de lastendruk oplevert.

De opbouw van dit artikel is als volgt. Onderdeel 2 laat de ontwikkeling van de belasting- en premiedruk van 2001 t/m 2014 zien, onderverdeeld naar verschillende heffingen en verschillende groepen. Tevens worden verklaringen voor de spreiding in de lastendruk besproken. In onderdeel 3 worden de verschillen in de drukverdeling van inkomensheffingen in kaart gebracht. Daarbij wordt uitgegaan van het huishoudinkomen, gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden. Het blijkt dat huishoudens met dezelfde bruto inkomens grote verschillen in lastendruk ervaren. De mutaties in de spreiding van de lastendruk in de periode 2001-2014 komen in onderdeel 4 aan de orde. De spreiding blijkt te zijn toegenomen, vooral bij lagere inkomens. Onderdeel 5 bevat de conclusies.

2. Ontwikkeling van de belasting- en premiedruk

2.1 Ontwikkeling 2001-2014

Tabel 1 geeft een overzicht van de hoogte en de ontwikkeling van de druk van inkomensheffingen sinds de introductie van de Wet IB 2001. Vertrekpunt is het bruto inkomen dat bestaat uit inkomen uit arbeid, eigen onderneming en vermogen, de uitkeringen in het kader van inkomensverzekeringen (in verband met werkloosheid, ziekte en arbeidsongeschiktheid, ouderdom en nabestaanden), de sociale voorzieningen (bijstand) en enkele gebonden overdrachten, zoals de huurtoeslag. De heffingen op het inkomen omvatten de belastingen op inkomen en vermogen, de sociale premies voor de werknemers- en de volksverzekeringen (inclusief aanvullende pensioenen) en de premies voor de ziektekostenverzekering (zowel nominale premies, als de inkomensafhankelijke bijdrage voor de Zorgverzekeringswet, verminderd met de geclaimde zorgtoeslag).⁹ Bij de premies voor de sociale verzekeringen en

⁷ Zie Caminada en Stevens, op. cit. 2017.

⁸ Centraal Bureau voor de Statistiek (2017), Inkomensstatistiek: herziene cijfers (via <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/37/inkomensongelijkheid-en-herverdeling-2001-2015>).

⁹ Een nadere specificatie is verantwoord in een apart document bij dit artikel en kan worden geraadpleegd via de websites van elk van de auteurs (www.economie.leidenuniv.nl). De indirecte belastingen (BTW, accijnzen, belastingen op een milieugrondslag) en de vennootschapsbelasting, erfbelasting, overdrachtsbelasting en gemeentelijke onroerendezaakbelastingen blijven buiten beschouwing. Overigens is ook discutabel of de premies

pensioenen wordt zowel het werkgeversdeel als het werknemersdeel meegerekend. In tabel 1 is het (macro)bedrag van de inkomensheffingen uitgedrukt in procenten van het bruto huishoudinkomen.

Tabel 1 Hoogte en samenstelling van de belasting- en premiedruk, 2001-2014

	2001	2004	2007	2010	2012	2014	Mutatie 2001-14
Inkomensheffingen in % bruto inkomen	38,8%	40,7%	39,8%	40,8%	41,8%	41,3%	2,5%
w.o. betaalde inkomensoverdrachten	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,1%	0,0%
w.o. premies inkomensverzekering	20,0%	21,4%	19,3%	19,1%	19,4%	18,5%	-1,5%
w.o. premies ziektekostenverzekering	9,1%	10,4%	9,9%	11,0%	11,8%	11,7%	2,6%
w.o. belastingen op inkomen en vermogen	9,5%	8,7%	10,4%	10,5%	10,4%	11,0%	1,4%

Bron: eigen berekeningen op basis van CBS Statline.

De gemiddelde lastendruk is 41,3% in 2014, hetgeen beduidend hoger is dan in 2001 het geval was (38,8%). Duidelijk is te zien dat met name de financiering van de zorg haar sporen heeft nagelaten, resulterend in een 2,6-punt hogere premiedruk. Ook de belastingen op inkomen en vermogen zijn in 2014 beduidend hoger dan in 2001. Bij de premies inkomensverzekeringen is sprake van uiteenlopende ontwikkelingen: zo zijn de premies voor de arbeidsongeschiktheidsverzekeringen gedaald, maar de pensioenpremies zijn gestegen.

2.2 De lastendruk onderverdeeld naar groepen

Gemiddelden zeggen echter vaak weinig over de specifieke situatie van belastingplichtigen. We brengen daarom diverse groepen in beeld die verschillen in omvang en tevens in de hoogte van het gemiddelde bruto huishoudensinkomen. Voor de overzichtelijkheid hebben we ons in eerste instantie beperkt tot de presentatie van groepsgemiddelden; paragraaf 3 zal meer inzicht geven in de verdeling van de lastendruk. Daarbij is relevant om op te merken dat deze huishoudens verschillen in achtergrondkenmerken. Dat kan de gemeten lastendruk fors beïnvloeden. Ook kan de samenstelling van de groep veranderd zijn tussen 2001 en 2014.

Tabel 2 laat zien dat er veel variatie is rondom de gemiddelde lastendruk. Alle onderscheiden groepen kennen in 2014 een beduidend hogere druk dan in 2001, maar de verandering van de lastendruk verschilt sterk per groep. Zo hebben werknemers een relatief grote lastenstijging ondergaan, terwijl ondernemers een lastendaling hebben ondervonden. Meerpersoonshuishoudens hebben te maken gehad met een meer dan gemiddelde lastenstijging en alleenstaanden met een minder dan gemiddelde lastenstijging. Opvallend is dat de groep eenoudergezinnen met kinderen jonger dan 18 jaar met de grootste lastenstijging is geconfronteerd.

voor werknemersverzekeringen wel tot de inkomensheffingen moeten worden gerekend, omdat deze slechts betrekking hebben op werknemers en daar loonvervangende uitkeringen tegenover staan die niet-werknemers niet hebben.

Tabel 2 Gemiddeld inkomen huishoudens en lastendruk, 2001 en 2014

	2014				2001	2001-14
	Aantal huishoudens x 1.000	Bruto inkomen x €1.000	Besteedbaar inkomen x €1.000	Lasten- druk %	Lasten- druk %	Mutatie lastendruk %-punt
Totaal huishoudens	7.557	59,6	35,0	41,3	38,8	2,5
Eenpersoonshuishouden	2.774	32,0	19,9	37,8	36,0	1,8
Meerpersoonshuishouden	4.783	75,6	43,7	42,2	39,3	2,9
Eenoudergezin, kinderen < 18 j.	283	36,8	24,4	33,7	28,6	5,1
Paar, zonder kinderen, < 65 j.	1.235	80,0	42,9	46,4	42,4	4,0
Paar, zonder kinderen, > 65 j.	913	48,0	35,3	26,5	21,5	4,9
Paar, kinderen < 18 j.	1.306	89,2	49,0	45,1	42,1	3,0
Paar, minstens 1 kind > 18 j.	670	101,0	56,9	43,7	40,2	3,5
Alleenstaande man > 65 j.	255	30,7	23,1	24,8	21,5	3,3
Alleenstaande vrouw > 65 j.	651	25,5	20,4	20,0	18,8	1,2
Alleenstaande man < 65 j.	1.056	37,1	20,5	44,7	43,1	1,6
Alleenstaande vrouw < 65 j.	813	30,9	17,6	43,0	38,8	4,2
Loon werknemer	3.153	71,4	37,9	46,9	43,0	4,0
Inkomen uit onderneming	948	81,0	51,3	36,7	37,0	-0,3
Overdrachtsinkomen	2.813	32,7	23,8	27,2	24,3	2,9

Bron: eigen berekeningen op basis van CBS Statline.

2.3 Verklaringen voor de spreiding van de lastendruk

Anders dan vaak wordt verondersteld, wordt de spreiding van de druk van de inkomensheffingen maar zeer ten dele bepaald door de hoogte van het bruto inkomen.¹⁰

Groepen met een vergelijkbaar bruto inkomen kunnen sterk verschillen in de hoogte van de lastendruk. Duidelijk wordt in welke mate beleidsbepalers kampen met de spanning tussen de ambitie inkomensheffingen naar draagkracht te heffen en de wens heffingsinstrumenten in te zetten voor arbeidsmarktbeleid en andere beleidsdoeleinden. Zo ligt de oorzaak van het grote verschil in de hoogte van de lastendruk tussen werknemers in loondienst en zelfstandigen niet in de hoogte van het bruto inkomen (die is immers redelijk vergelijkbaar), maar in fiscale faciliteiten en lagere premies voor inkomensverzekeringen. De zzp'er beschikt door de zelfstandigenaftrek en de mkb-winstvrijstelling over een beduidend sterkere belastingconcurrentiepositie dan de werknemer in dienstbetrekking. Het is evident dat dit tot maatschappelijke scheefgroei op de arbeidsmarkt leidt. De WRR heeft dat ook duidelijk laten zien.¹¹ Fiscale faciliteiten begunstigen het arbeidsaanbod in zzp-vorm en sociale lasten en de doorbetalingsverplichting bij ziekte maken arbeid in dienstbetrekking duur.

Ook senioren kennen een relatief lage lastendruk, omdat zij in de eerste twee schijven van de inkomensheffing tegen lagere tarieven worden belast en specifieke kortingen genieten.

¹⁰ K. Caminada K (2015), Keuzes voor een beter belastingstelsel 2.0, *Tijdschrift voor Openbare Financiën* 47(1): 4-23.

¹¹ Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, *Voor de zekerheid. De toekomst van flexibel werkenden en de moderne organisatie van arbeid*, WRR Verkenning nr. 36, Den Haag, 2017.

Verder bestaan er forse afwijkingen in lastendruk tussen verschillende groepen huishoudens. Zo is bij een bepaald huishoudensinkomen de gemiddelde druk vaak veel lager voor tweeverdienershuishoudens dan voor alleenverdienershuishoudens. Een rekenvoorbeeld kan dit illustreren. Bij een huishoudensinkomen van €40.000 is de druk van de inkomstenbelasting inclusief de premies volksverzekeringen, gemiddeld 24%. Bij twee partners die beiden €20.000 verdienen, is de belastingdruk 5 %, dus 19 procentpunten lager. Anders uitgedrukt omvat de lastendruk van het alleenverdienershuishouden 530% van die van het tweeverdienershuishouden. Dat is vanuit draagkrachtoverwegingen merkwaardig. Jongen *et al* laten zien dat het verschil in lastendruk tussen een- en tweeverdieners sinds 2005 sterk is opgelopen.¹² De druk voor eenverdieners is fors toegenomen en zal naar verwachting in de toekomst zelfs hoger worden dan de druk voor tweeverdieners, terwijl eenverdieners gemiddeld genomen een lager huishoudinkomen hebben. De auteurs vragen zich af of deze stijging wel wenselijk is met het oog op gelijkheid en doelmatigheid.

In dit verband is ook van belang dat in de huidige regelgeving twee invalshoeken worden gehanteerd: 1) het individuele belastbare inkomen dat als grondslag geldt voor de inkomstenbelasting en 2) het huishoudinkomen dat bepalend is voor de toeslagen ingevolge de Algemene wet inkomensafhankelijke regelingen (Awir). Huishoudens die verschillen in grootte en samenstelling ervaren hierdoor een verschil in belastingdruk. Ook ontstaan forse drukverschillen doordat de rechtsgrond voor de inkomensheffing niet louter op inkomen betrekking heeft, maar ook steunt op andere kenmerken, zoals de aanwezigheid van (jonge) kinderen.¹³

De hoogte van de lastendruk varieert ook met de bekendheid van fiscale wetgeving. Binnen de huidige loon- en inkomstenbelasting bestaan veel faciliteiten zoals aftrekposten, belastinguitgaven en heffingskortingen. Samen met de inkomstenstoelagen zijn deze faciliteiten erop gericht de koopkracht voor specifieke groepen te bevorderen, of bepaald gewenst gedrag te stimuleren. Voor burgers is het uitzicht op fiscale voordelen weliswaar prettig, maar de veelheid aan regelingen heeft als nadeel dat iedere burger goed op moet letten op welke regelingen hij allemaal recht heeft. Dit leidt tot ongelijkheid tussen de goed geïnformeerde burger die weet van welke regelingen hij gebruik kan maken, en de minder goed geïnformeerde burger die dit niet weet. Algemeen bekende toeslagen zoals de zorgtoeslag en de huurtoeslag hebben een niet-gebruik van 17 à 18 procent.¹⁴ Bij minder bekende inkomensondersteunende regelingen blijkt het niet-gebruik nog veel hoger te zijn. Ook bij fiscale regelingen die mensen zelf moeten aanvragen mag een fors niet-gebruik worden verondersteld.¹⁵

Ten slotte is bekend dat mensen met hogere inkomens ruimere mogelijkheden hebben om de belastingdruk “eigenhandig” te verlagen, door gebruik te maken van aftrekposten en de mogelijkheid belastingheffing soms uit te stellen.

¹² E. Jongen, H-W de Boer en P. Koot, Eenverdieners onder druk, *CPB Policy Brief* 2018/03, Den Haag 2018.

¹³ K. Caminada en K. den Boogert, Discrimineren of een leefvormneutraal belastingbeleid?, *Vakstudie Nieuws* jrg 69 - 18 december 2014: 50-56.

¹⁴ C. Tempelman, A. Houkes A en J. Prins, *Niet-gebruik inkomensondersteunende maatregelen*, SEO-rapport 2011-15, Amsterdam: Stichting voor Economisch Onderzoek 2011.

¹⁵ Zie hierover L.G.M. Stevens, Versterking van de leefvormneutraliteit in het fiscale beleid, *Weekblad Fiscaal Recht*, nr. 7226 (33), 14 februari 2018.

3 Drukverdeling naar inkomen

3.1 Welk inkomen?

Dit onderdeel presenteert de drukverdeling van de heffingen naar inkomensniveau. Daarbij is het huishoudinkomen de meest relevante eenheid, zowel uit het oogpunt van draagkracht als uit het oogpunt van de aanwending van het inkomen. Maar de inkomens van huishoudens die verschillen in grootte en samenstelling kunnen niet zo maar met elkaar kunnen worden vergeleken. Het maakt namelijk verschil of een inkomen moet worden gedeeld of niet. Caminada en Den Boogert laten zien dat als een alleenstaande ouder met een modaal inkomen gaat samenwonen er een aanzienlijk inkomensverlies optreedt.¹⁶ Dit komt voornamelijk door het verlies van diverse faciliteiten die alleen beschikbaar zijn voor alleenstaande ouders. Maar dit inkomensverlies zou gecompenseerd kunnen worden door de schaalvoordelen die optreden bij het samenwonen. De vraag is hoe je de inkomens van verschillende typen huishoudens met elkaar vergelijkt, rekening houdend met schaalvoordelen. Een draagkrachtcorrectie voor de grootte en samenstelling van huishoudens kan worden vormgegeven door gebruik te maken van de zogenoemde equivalentiefactoren van het CBS. Equivalentiefactoren geven weer hoeveel hoger het besteedbaar inkomen van een huishouden met een bepaalde samenstelling moet zijn ten opzichte van het inkomen van een alleenstaande om dezelfde materiële welvaart te bereiken. Equivalentiefactoren beschrijven het feitelijk bestedingspatroon van huishoudens. Uit de CBS-equivalentiefactoren volgt bijvoorbeeld dat een alleenstaande 73% nodig heeft van het inkomen van een huishouden met twee volwassenen, om dezelfde materiële welvaart te bereiken. Dit sluit aan bij de AOW-bedragen voor paren en alleenstaanden. De bruto AOW-uitkering voor een paar heeft ongeveer hetzelfde materiële welvaartsniveau als de bruto AOW-uitkering voor een alleenstaande.

3.2 Grote spreiding in de lastendruk

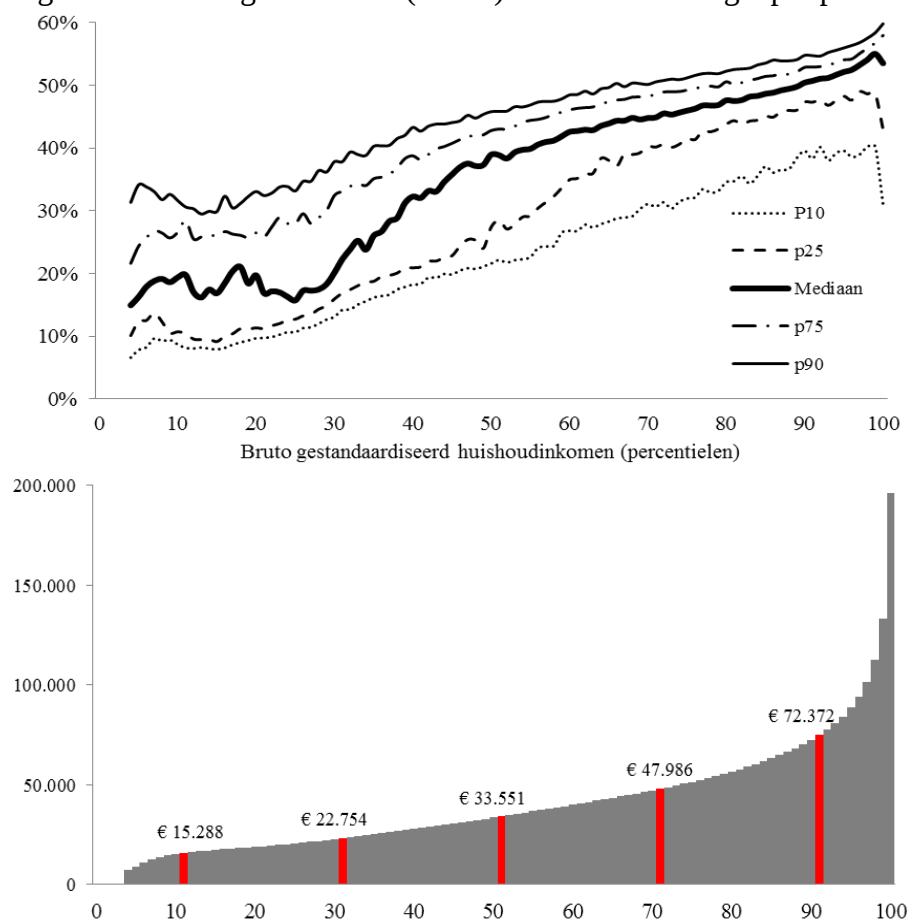
Op basis van de CBS-data hebben we de drukverdeling van de inkomensheffingen in kaart gebracht, waarbij we de huishoudens hebben gerangschikt naar oplopend gestandaardiseerd bruto huishoudinkomen. Daarbij is dus gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van huishoudens. Het principe van de draagkracht schrijft voor dat huishoudens met gelijke draagkracht een gelijk bedrag aan heffingen betalen en dat huishoudens met een hogere draagkracht een hogere bijdrage leveren. Figuur 1 laat zien dat dit vaak niet het geval is. De huishoudens zijn gerangschikt in honderd 1%-groepen (percentielen) van hun gestandaardiseerde bruto inkomen. De verdeling van de lastendruk kent een opmerkelijk gevarieerd patroon, ook aan de top van de inkomensverdeling. Bij oplopend bruto huishoudinkomen neemt de belastingdruk gemiddeld genomen toe, wat in overeenstemming is met het draagkrachtbeginsel. De zwarte doorgetrokken lijn geeft de mediaan. Rondom de mediaan is er veel spreiding. De spreiding van de lastendruk blijkt uit de vijf lijnen in de figuur. Verticaal valt af te lezen in hoeverre huishoudens met een vergelijkbare inkomenspositie (hier benaderd via verschillende inkomenspercentielen) te maken hebben met vergelijkbare heffingen. Neem de huishoudens in het 50ste percentiel met een gestandaardiseerd bruto inkomen van €33.551, die een mediane lastendruk kennen van 39,0 %. In dit 50ste percentiel ervaart 10% van de huishoudens een lastendruk van 22% of minder (p10). In hetzelfde 50ste percentiel ervaart

¹⁶ Caminada en Den Boogert, op. cit. 2014.

10% van de huishoudens een druk van 46% of meer (p90). Bij hetzelfde bruto inkomen gaat het dus om een spreiding in de af te dragen inkomensheffingen van maar liefst €8.113 (46 minus 22 procent van €33.551).

Bij de 10% van de huishoudens met de hoogste inkomens bedraagt de mediane belastendruk 50%, maar de druk varieert van 40% (p10) tot 55% (p90). Uit de CBS-data valt verder af te leiden dat zelfs bij de top 1% huishoudens met de hoogste inkomens maar liefst 10% een lastendruk heeft van minder dan 31%. Anderzijds draagt een aanzienlijk deel van de grootverdieners meer dan de helft van het bruto huishoudinkomen af aan inkomensheffingen. Deze grote spreiding betekent dat de verdeling van de lastendruk voor veel huishoudens niet in overeenstemming is met het draagkrachtbeginsel.

Figuur 1 Verdeling lastendruk (boven) en inkomenshoogte per percentiel (onder), 2014



Bron: CBS, IPO 2014; eigen berekeningen

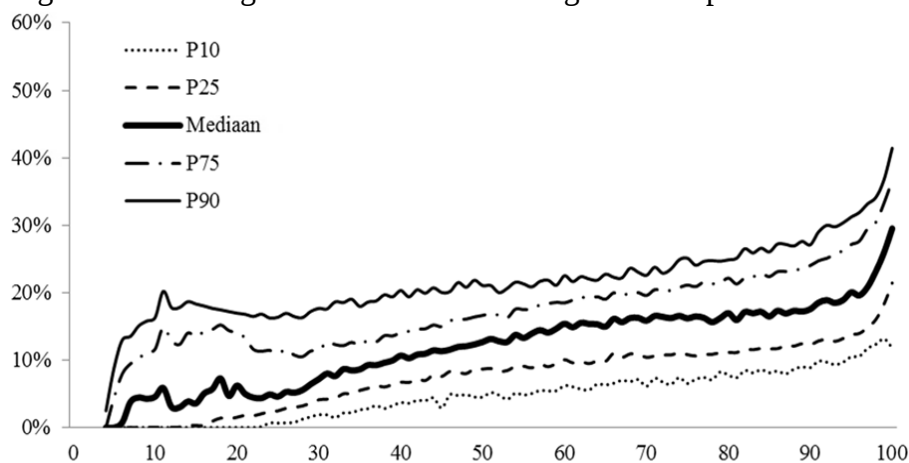
Figuur 2 laat dezelfde verdeling van de druk naar gestandaardiseerd huishoudinkomen zien, maar nu louter voor de inkomstenbelasting inclusief premies voor de volksverzekeringen. Daaruit blijkt logischerwijze dat de druk over het algemeen lager ligt dan in figuur 1 aangezien er minder inkomensheffingen worden meegerekend, maar de spreiding in de belastingdruk is redelijk vergelijkbaar, zowel voor de lagere, midden als hogere inkomenspercentielen. Ter illustratie nemen we wederom de huishoudens in het 50ste percentiel met een gestandaardiseerd bruto inkomen van €33.551, die nu een mediane lastendruk kennen van 13%. In dit 50ste percentiel kent 10% van de huishoudens een lastendruk van 5% of minder (p10), terwijl 10%

van de huishoudens in dit percentiel een druk van 21% of meer (p90) moet dragen. In het 50ste percentiel gaat het dus om een spreiding in de af te dragen inkomstenbelasting en premies volksverzekeringen van 5.549 euro (21 minus 5 procent van 33.551 euro).

Bij de 10% van de huishoudens met de hoogste inkomens bedraagt de mediane belastindruk 18%, maar de druk varieert van 9% (p10) tot 27% (p90).

De spreiding van de lastendruk is dus ook groot wanneer alleen naar de inkomstenbelasting wordt gekeken. Dat heeft onder meer te maken met het feit dat lagere en middeninkomens al dan niet gebruik maken van allerlei generieke fiscale regelingen en heffingskortingen hetgeen leidt tot het uiteenlopen van de belastingdruk bij gegeven inkomenshoogten. Het uiteenlopen van de belastingdruk bij de hogere inkomens heeft onder andere te maken met het al dan niet toepassen van individueel bepaalde aftrekposten, zoals de hypotheekrenteaftrek. Ook fiscale planning kan het effect van de progressieve belastingtarieven mitigeren, waardoor de sterkste schouders dan niet altijd de zwaarste lasten dragen.

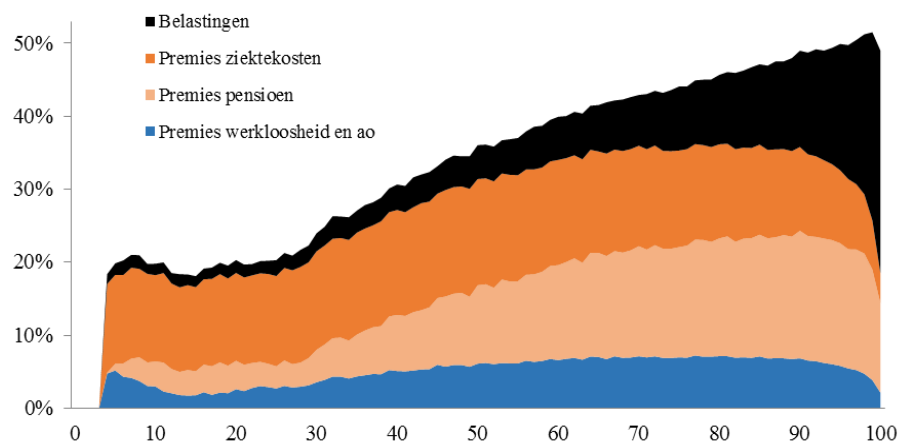
Figuur 2 Verdeling druk inkomstenbelasting inclusief premies volksverzekeringen, 2014



Bron: CBS, IPO 2014; eigen berekeningen

Tot slot laat figuur 3 de samenstelling zien van de lastendruk per percentiel. De belastingen en de premies voor de oudedagsvoorzieningen kennen een progressief verloop, terwijl de premies voor de ziektekosten degressief uitwerken. Premies voor loondervingsregelingen vertonen een min of meer proportionele verdeling over de inkomenspercentielen.

Figuur 3 Samenstelling gemiddelde druk inkomensheffingen, 2014

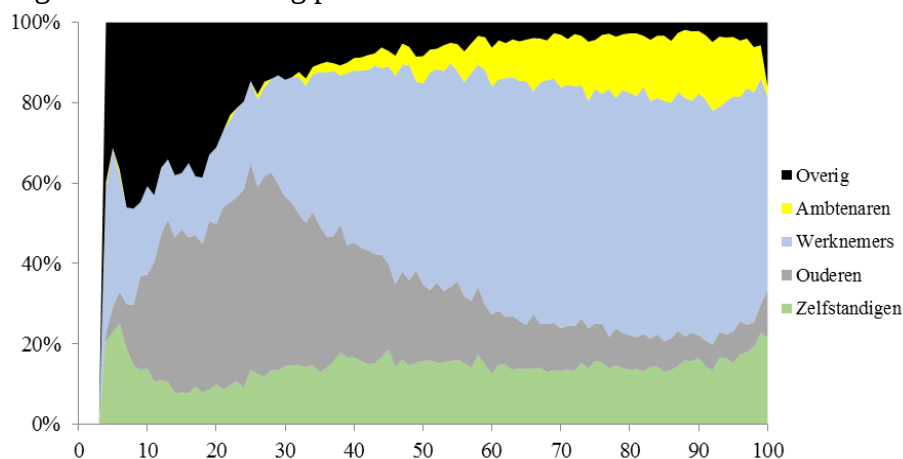


Bron: CBS, IPO 2014; eigen berekeningen

3.3 Drukverdeling naar sociale groep en inkomenshoogte

Voordat we de verdeling van de lastendruk per sociale groep weergegeven, is het nuttig om te weten wie zich waar in de inkomensverdeling bevindt. Figuur 4 laat dit zien. Voor elk inkomensniveau (percentiel) is aangegeven hoe deze is samengesteld (steeds optellend tot 100 %), waarbij onderscheid is gemaakt naar diverse sociale groepen. Zelfstandigen worden relatief wat vaker aan de onderkant én de bovenkant van de inkomensverdeling waargenomen. Ambtenaren hebben doorgaans een midden- of hoog inkomen, terwijl senioren vaker dan gemiddeld onder de lagere en middeninkomens worden waargenomen. De groep “overig” is divers en bevat ook de huishoudens met een sociale uitkering.

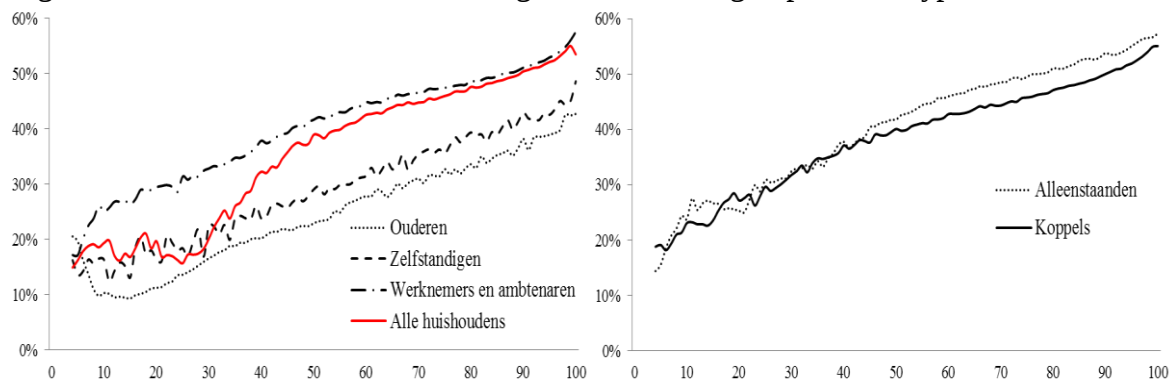
Figuur 4 Samenstelling percentielen 2014. Wie zit waar in de inkomensverdeling?



Bron: CBS, IPO 2014; eigen berekeningen

In figuur 5 is het beloop van de mediane lastendruk opgenomen voor de diverse sociale groepen. Senioren en zelfstandigen kennen een relatief lage lastendruk. Voor werknemers en ambtenaren geldt het tegenovergestelde. Na correctie voor de grootte en samenstelling van huishoudens blijkt dat de mediane lastendruk voor alleenstaanden en koppels redelijk vergelijkbaar is, althans voor de lagere inkomens. Alleenstaanden met een midden of hoger inkomen kennen een hogere mediane lastendruk dan koppels.

Figuur 5 Mediane druk inkomensheffingen naar sociale groep en naar type huishouden, 2014

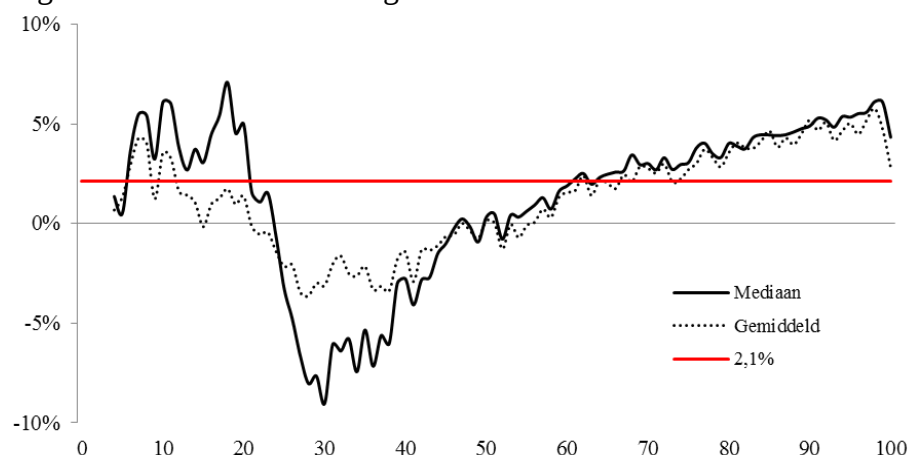


Bron: CBS, IPO 2014; eigen berekeningen

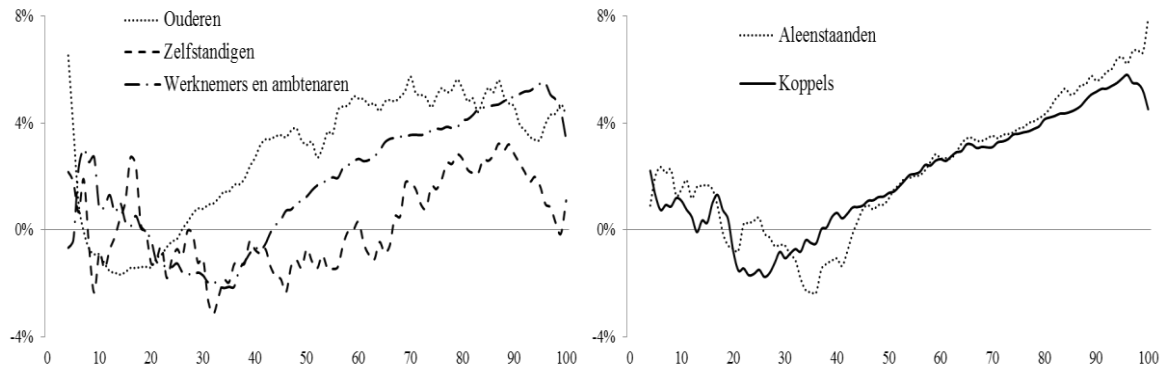
4 Ontwikkelingen sinds 2001

Eerder zagen we dat de druk van de inkomensheffingen in de periode 2001-2014 toenam. De gemiddelde lastendruk nam 2,5 procentpunt toe, de mediane lastendruk steeg met 2,1 procentpunt. Figuur 6 laat de spreiding van de mutatie van de *mediane* en *gemiddelde* lastendruk zien waarbij verder onderscheid is gemaakt naar percentiel van het gestandaardiseerde bruto huishoudinkomen. Het blijkt dat ongeveer tweederde van alle huishoudens is geconfronteerd met een hogere lastendruk. De laagste en hogere inkomens kenden een bovengemiddelde toename van de lastendruk. Daarentegen hebben opeenvolgende kabinetten getracht om de huishoudens tussen het 25ste en 50ste percentiel wat uit de wind te houden. De veranderingen in de lastendruk tussen 2001 en 2014 kunnen overigens voor een deel worden verklaard door relatieve inkomensverschuivingen. Zo is de ontwikkeling van het bruto inkomen gemiddeld genomen relatief gunstig geweest voor hogere inkomensgroepen, die mede daardoor een relatief grote toename van de lastendruk hebben ervaren. Een nadere analyse naar de oorzaken van de verandering van de lastendruk (in euro's) in de periode 2001-2014 wijst uit dat ongeveer 42 procent kan worden toegerekend aan deze bruto inkomensstijgingen en -verschuivingen. In het verlengde hiervan heeft ook de progressiewerking bijgedragen aan een doorgaans hogere lastendruk voor huishoudens. Beleidsmaatregelen blijken de toename van de lastendruk voor ongeveer 54% te kunnen verklaren.

Figuur 6 Mutatie mediane en gemiddelde lastendruk 2001-2014



Mutatie mediane lastendruk 2001-2014 naar sociale groep en naar type huishouden



Bron: CBS, IPO 2014; eigen berekeningen

Tot slot brengt tabel 3 de volledige heterogeniteit van de inkomensheffingen in beeld sinds de invoering van de Wet IB 2001. Bij inkomensheffing naar draagkracht (progressie) moet onderscheid worden gemaakt tussen ongelijkheid binnen en tussen inkomensgroepen. Het principe van de draagkracht schrijft voor dat huishoudens met gelijke draagkracht een gelijk bedrag aan heffingen betalen. Per inkomensniveau is de spreiding van de lastendruk horizontaal af te lezen in de tabel. Huishoudens met een hogere draagkracht zouden een hogere bijdrage moeten leveren, hetgeen verticaal valt af te lezen. Anders dan vaak wordt verondersteld, wordt de spreiding van de lastendruk maar zeer ten dele bepaald door de hoogte van het gestandaardiseerde bruto huishoudensinkomen. Groepen met een vergelijkbaar bruto huishoudinkomen verschillen sterk in de hoogte van de lastendruk.

De spreiding per inkomensniveau is rechts in de tabel in één maatstaf samengevat: p5-p95, dat wil zeggen het verschil tussen de 5% huishoudens met de laagste lastendruk en de 5% huishoudens met de hoogste lastendruk bij een zelfde inkomensniveau. De spreiding tussen inkomensniveaus is onderaan de tabel aangegeven met behulp van dezelfde maatstaf.

De verschillenanalyse laat zien dat de heterogeniteit van de lastendruk in de periode 2001-2014 is toegenomen, met name aan de onderkant van de inkomensverdeling. Bij lagere inkomens worden regelmatig zowel zeer hoge als lage drukken van de inkomensheffingen waargenomen, hetgeen vermoedelijk indruist tegen allerlei opvattingen die leven in de maatschappij over het heffen naar draagkracht. Anderzijds, laat recent CPB-onderzoek zien dat juist aan de onderkant de effectiviteit van fiscale prikkels op de arbeidsparticipatie groot is, omdat het de keuze tussen wel en niet werken beïnvloedt.¹⁷ Maar deze via het fiscale beleid bepaalde drukverschillen stuiten inmiddels op grenzen. Zo laat het genoemde CPB-onderzoek ook zien dat het drukverschil tussen bijvoorbeeld een- en tweeverdieners met een jongste kind tussen 0 en 3 jaar oud inmiddels ondoelmatig hoog is. Een lagere druk voor éénverdieners levert dan ceteris paribus een *Pareto*-verbetering op, waarbij zij erop vooruitgaan en niemand erop achteruitgaat.

¹⁷ E. Jongen, H-W de Boer en P. Koot, Eenverdieners onder druk, *CPB Policy Brief* 2018/03, Den Haag 2018.

Tabel 3 Horizontale en verticale verdeling van de lastendruk sinds invoering Wet IB 2001

2014	Gestandaardiseerd bruto inkomen (mediaan)	Lastendruk: (bruto inkomen – besteedbaar inkomen) / bruto inkomen							
		p5	p10	p25	p50	p75	p90	p95	Range p5-p95
p5	€ 9.238	5%	8%	12%	16%	24%	34%	41%	36%
p10	€ 15.288	8%	9%	11%	19%	27%	32%	35%	27%
p25	€ 20.680	10%	10%	12%	17%	29%	34%	37%	28%
p50	€ 33.551	20%	22%	27%	39%	43%	46%	48%	28%
p75	€ 51.408	28%	32%	41%	46%	49%	51%	53%	25%
p90	€ 72.372	35%	40%	47%	50%	53%	55%	56%	21%
p95	€ 88.866	36%	40%	48%	52%	54%	56%	57%	21%
Range p5-p95	€ 79.627	31%	32%	36%	36%	30%	22%	16%	

2001	Gestandaardiseerd bruto inkomen (mediaan)	Lastendruk: (bruto inkomen – besteedbaar inkomen) / bruto inkomen							
		p5	p10	p25	p50	p75	p90	p95	Range p5-p95
p5	€ 12.105	6%	8%	11%	16%	22%	27%	31%	25%
p10	€ 15.764	9%	9%	11%	13%	22%	28%	29%	20%
p25	€ 21.096	11%	13%	14%	19%	31%	35%	37%	25%
p50	€ 33.793	18%	20%	32%	39%	42%	44%	46%	28%
p75	€ 48.738	27%	33%	39%	43%	46%	48%	49%	22%
p90	€ 66.708	30%	35%	42%	46%	47%	50%	51%	21%
p95	€ 81.279	32%	36%	43%	47%	49%	51%	52%	21%
Range p5-p95	€ 69.174	26%	28%	32%	31%	26%	24%	21%	

Verschil 2001-2014	Gestandaardiseerd bruto inkomen (mediaan)	Lastendruk: (bruto inkomen – besteedbaar inkomen) / bruto inkomen							
		p5	p10	p25	p50	p75	p90	p95	Range p5-p95
p5	-€ 2.866	-1%	0%	1%	1%	2%	7%	10%	11%
p10	-€ 476	-1%	-1%	0%	6%	4%	4%	6%	7%
p25	-€ 416	-2%	-2%	-2%	-2%	-2%	-1%	0%	2%
p50	-€ 242	3%	2%	-5%	0%	1%	2%	2%	0%
p75	€ 2.671	2%	-1%	2%	3%	4%	3%	5%	3%
p90	€ 5.664	4%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	1%
p95	€ 7.586	4%	4%	5%	5%	5%	5%	5%	0%
Range p5-p95	€ 10.453	5%	4%	4%	5%	3%	-2%	-6%	

- verdeling (percentielen) gebaseerd op gestandaardiseerd bruto inkomen

Bron: CBS, IPO 2014; eigen berekeningen

5 Conclusies

In dit artikel laten we zien dat er grote verschillen zijn in de druk van de inkomensheffingen tussen huishoudens van verschillende samenstelling en met verschillende inkomensinbreng en tussen sociaaleconomische groepen, zoals werknemers, zelfstandigen en gepensioneerden. Ook bij eenzelfde bruto inkomen bestaan er aanzienlijke verschillen in de lastendruk die huishoudens ondervinden. Bij huishoudens met eenzelfde middeninkomen ervaart 10% een lastendruk van 22% of minder en eveneens 10% ervaart een lastendruk van 46% of meer. Ook bij lage en hoge inkomensgroepen zijn de verschillen aanzienlijk. Het gevolg is bijvoorbeeld dat een klein deel van de huishoudens met de allerhoogste inkomens een vergelijkbare lastendruk ervaart als een deel van de huishoudens in de onderste helft van de inkomensverdeling. Nadere analyse laat zien dat de spreiding in de lastendruk sinds de laatste grote belastingherziening in 2001 zelfs is toegenomen. Dat geldt zowel voor de spreiding tussen als binnen inkomensgroepen. Het draagkrachtbeginsel vereist dat huishoudens met een zelfde draagkracht hetzelfde worden belast en dat huishoudens met een grotere draagkracht zwaarder worden belast. De drukverdeling van de inkomensheffingen in Nederland lijkt zo langzamerhand moeilijk te rijmen met het draagkrachtbeginsel. Dat heeft vooral te maken met het gebruik van het belasting- en premie-instrument voor andere sociaal-economische doelstellingen in het kader van verdelingsbeleid, arbeidsmarktbeleid, milieubeleid, beleid gericht op economische zelfstandigheid, bevordering van ondernemerschap, enzovoort. De wetgever discrimineert volop in de belastingen en sociale regelingen, naar verschillende arbeidspatronen (eenverdieners, tweeverdieners, zelfstandigen), verschillende huishoudsamenstelling (met of zonder kinderen), verschillende leefvormen (alleenstaanden, samenwonenden), verschillende voorkeuren voor de opvoeding van kinderen (kinderen wel of niet in de opvang) en verschillende voorkeuren voor huur- of koopwoningen. Als gevolg hiervan zijn de verschillen in lastendruk – ook aan de top van de inkomensverdeling – fors. De schaduwkant van dit beleid is dus dat in veel gevallen inbreuk wordt gemaakt op het klassieke uitgangspunt dat van ieder een bijdrage aan de algemene middelen mag worden gevraagd naar rato van zijn of haar draagkracht. De laatste 15 jaar is de fiscaliteit fors ingezet als sturingsmechanisme. Regelmatig gaf de wetgever expliciet aan dat het bereiken van sociaal-economische doelstellingen prevaleert boven een fiscaal-theoretische fundering. Echter, de effectiviteit van belastingheffing als sturingsinstrument is in veel gevallen twijfelachtig. Een heroverweging van de balans tussen verdelingsbeginselen en sturingsambities lijkt op zijn plaats.

Bijlage 1: Samenstelling inkomens CBS Inkomenspanelonderzoek

Het CBS Inkomenspanelonderzoek is een steekproefonderzoek gebaseerd op een panel dat sinds 1989 bestaat. Dit panel van zogenoemde kernpersonen bestaat uit circa 100.000 personen. Aan dit panel worden de huishoudensleden van de kernpersonen toegevoegd, waardoor de totale IPO-steekproef uit circa 280.000 steekproefpersonen bestaat. Het merendeel van de brongegevens waarop de Inkomensstatistiek gebaseerd is, is afkomstig van de Belastingdienst. Het gaat vooral om gegevens uit aangiftes van belastingplichtigen en gegevens verstrekt door werkgevers en uitkeringsinstanties.

Ons onderzoek sluit aan bij de inkomensstatistiek die voor de jaren 2001-2014 is vastgesteld op basis van het CBS IPO. Ophooggewichten zorgden ervoor dat de aantallen personen en huishoudens overeenkwamen met gedetailleerde uitkomsten van respectievelijk de Bevolkings- en Huishoudensstatistiek. Door technische ontwikkelingen wordt de Inkomensstatistiek overigens niet langer op steekproefbasis vastgesteld, maar de cijfers na deze revisie liggen in het verlengde van de cijfers van voor revisie. Het verschil tussen de oude en het nieuwe meetmethode (met resultaten vanaf 2011) leidt tot beperkte aanpassingen van het besteedbaar inkomen. Dat verschil is bij de ene groep wat groter dan bij de andere. Het belangrijkste punt van de herziening betreft de opwaardering van de economische huurwaarde, dus de groep eigenwoningbezitters en daarmee ook de groepen waarin deze sterker vertegenwoordigd zijn zoals de hogere inkomensklassen.¹⁸

Om geen last van een trendbreuk te hebben (vanwege de revisie van de Inkomensstatistiek) analyseren wij in dit onderzoek de periode 2001-2014 met behulp van een consistente reeks cijfers die zijn ontleend aan de microbestanden van CBS IPO 2001 tot en met 2014.

In het onderzoek is het verschil tussen het bruto inkomen en het besteedbaar inkomen van huishoudens aangemerkt als inkomensheffingen; zie hieronder voor een specificatie op basis van CBS IPO. Het bedrag van deze inkomensheffingen is vervolgens uitgedrukt in procenten van het bruto huishoudensinkomen. Dit levert de *lastendruk* op.

- Het bruto inkomen bestaat uit inkomen uit arbeid, eigen onderneming en vermogen, de uitkeringen in het kader inkomensverzekeringen (i.v.m. werkloosheid, ziekte en arbeidsongeschiktheid, ouderdom en nabestaanden), de sociale voorzieningen (bijstand), enkele gebonden overdrachten (huurtoeslag) en alimentatie.
- De lastendruk is breed gedefinieerd en omvat zowel de werknemers- als de werkgeverslasten. De inkomensheffingen omvatten de belastingen op inkomen en vermogen, de premies inkomensverzekeringen in verband met werkloosheid, ziekte en arbeidsongeschiktheid, ouderdom en nabestaanden en de premies ziektekostenverzekeringen (nominale premie, inkomensafhankelijk deel minus zorgtoeslag).

¹⁸ Centraal Bureau voor de Statistiek (2017), Inkomensstatistiek: herziene cijfers (via <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/37/inkomensongelijkheid-en-herverdeling-2001-2015>).

Inkomenssamenstelling huishoudens volgens CBS Inkomenspanelonderzoek, 2001 en 2014

	2001			2014		
	Aantal huishoudens x 1 000	Bedrag x mln euro	Gemiddeld x 1 000 euro	Aantal Huishoudens x 1 000	Bedrag x mln euro	Gemiddeld x 1 000 euro
1 Inkomen uit arbeid	4.810	224.935	46,8	5.107	314.805	61,6
1.1 Inkomen uit arbeid	4.810	191.502	39,8	5.107	254.323	49,8
1.1.1 Loon uit dienstverband	4.762	187.836	39,4	4.998	248.198	49,7
1.1.1.1 Loon werknemer	4.492	158.310	35,2	4.617	198.778	43,0
1.1.1.2 Loon ambtenaar	663	22.812	34,4	813	36.326	44,7
1.1.1.3 Loon directeur-grootaandeelh.	128	6.714	52,4	213	13.094	61,4
1.1.2 Loon in natura	524	2.550	4,9	605	3.423	5,7
1.1.3 Inkomen uit overige arbeid	271	1.115	4,1	435	2.702	6,2
1.2 Sociale lasten van werkgever	4.631	33.434	7,2	4.874	60.482	12,4
1.2.1 Premie WW,nWW: werkgever	4.627	3.719	0,8	4.765	9.382	2,0
1.2.2 Premie WAO,WIA: werkgever	4.631	11.793	2,5	4.765	12.588	2,6
1.2.3 Premie pensioen: werkgever	4.626	12.676	2,7	3.917	24.100	6,2
1.2.4 Premie ZFW,Zvw: werkgever	3.763	5.245	1,4	4.818	14.411	3,0
2 Inkomen uit eigen onderneming	671	19.028	28,3	886	28.928	32,6
3 Inkomen uit vermogen (= 3.1 - 3.2)	6.037	-1.436	-0,2	6.764	-4.381	-0,6
3.1 Inkomsten uit bezittingen	5.753	18.745	3,3	6.494	29.132	4,5
3.1.1 Inkomsten uit financieel vermogen	5.549	10.493	1,9	6.237	14.759	2,4
3.1.1.1 Rente van banktegoeden	5.485	4.177	0,8	6.204	3.994	0,6
3.1.1.2 Inkomsten uit obligaties	232	664	2,9	178	558	3,1
3.1.1.3 Dividend aanmerkelijk belang	37	3.003	81,0	81	8.616	106,9
3.1.1.4 Overige dividenden etc.	1.477	2.650	1,8	902	1.591	1,8
3.1.2 Inkomsten uit onroerend goed	3.472	8.100	2,3	4.359	14.140	3,2
3.1.2.1 Inkomsten uit eigen woning	3.448	7.117	2,1	4.346	13.344	3,1
3.1.2.2 Overige inkomsten onroerend goed	175	983	5,6	171	797	4,6
3.1.3 Inkomsten uit overige bezittingen	45	151	3,4	88	233	2,6
3.2 Betaalde rente	3.949	20.181	5,1	4.647	33.513	7,2
3.2.1 Betaalde hypotheekrente	3.049	18.256	6,0	3.665	31.468	8,6
3.2.2 Betaalde rente, overige schulden	2.285	1.925	0,8	2.556	2.045	0,8
4 PRIMAIR INKOMEN (=1+2+3)	6.515	242.527	37,2	7.162	339.352	47,4
5 Uitkering inkomensverzekeringen	2.964	53.932	18,2	3.834	93.482	24,4
5.1 Uitkering inkomensverzekeringen	2.964	52.208	17,6	3.833	90.296	23,6
5.1.1 Uitkering werkloosheid	388	2.542	6,5	851	7.592	8,9
5.1.1.1 Uitkering WW,nWW	369	2.213	6,0	839	7.323	8,7
5.1.1.2 Uitkering Wachtgeld	21	328	15,4	22	269	12,2
5.1.2 Uitkering ziekte,arbeidsongeschikt	862	8.410	9,8	738	9.898	13,4
5.1.2.1 Uitkering ZW	265	641	2,4	217	1.391	6,4
5.1.2.2 Uitkering WAZ,WAO,WIA	630	7.460	11,8	556	8.507	15,3
5.1.2.3 Uitk. partic. verz. arbeidsong.	34	310	9,2			
5.1.3 Uitkering ouderdom, nabestaanden	2.123	41.256	19,4	2.845	72.806	25,6
5.1.3.1 Uitkering AOW	1.518	17.533	11,5	2.049	31.389	15,3
5.1.3.2 Uitkering AnW	159	1.287	8,1	55	525	9,5
5.1.3.3 Uitkering pensioen	1.848	22.437	12,1	2.630	40.892	15,6
5.2 Sociale lasten: uitkeringsinstantie	1.330	1.724	1,3	1.462	3.185	2,2
5.2.1 Premie WW: uitkeringsinstantie	991	157	0,2	1.326	786	0,6
5.2.2 Premie WAO: uitkeringsinstantie	1.006	719	0,7	1.326	1.054	0,8
5.2.4 Premie ZFW,Zvw: uitkeringsinst.	1.246	848	0,7	1.426	1.346	0,9
6 Uitkering sociale voorzieningen	2.629	9.509	3,6	3.322	14.097	4,2
6.1 Uitkering bijstand etc.	531	4.835	9,1	1.164	7.530	6,5
6.1.1 Uitkering bijstand	419	3.658	8,7	463	5.024	10,9
6.1.2 Bijstandsgelateerde uitkering	118	1.177	10,0	1.029	2.507	2,4
6.2 Sociale lasten: bijstandsinstantie	483	277	0,6	627	549	0,9
6.2.4 Premie ZFW,Zvw: bijstandsinstantie	483	277	0,6	627	549	0,9
6.3 Uitkering in verband met kinderen	1.903	3.010	1,6	1.961	4.011	2,0
6.3.1 Uitkering kinderbijslag	1.903	3.010	1,6	1.916	3.099	1,6
6.3.2 Uitkering kindgebonden budget				823	912	1,1
6.4 Uitkering studietoelage	567	1.386	2,4	783	2.007	2,6

Inkomenssamenstelling huishoudens volgens CBS Inkomenspanelonderzoek, 2001 en 2014

	2001			2014		
	Aantal huishoudens x 1 000	Bedrag x mln euro	Gemiddeld x 1 000 euro	Aantal huishoudens x 1 000	Bedrag x mln euro	Gemiddeld x 1 000 euro
7 Ontvangen gebonden overdrachten	1.233	1.942	1,6	1.265	2.758	2,2
7.1 Overdrachten in verband met wonen	1.029	1.483	1,4	1.238	2.720	2,2
7.1.1 Huursubsidie	987	1.415	1,4	1.236	2.718	2,2
7.1.2 Rijksbijdrage eigen woning	42	68	1,6	1		
7.2 Overig (tegemoetkoming studiekosten)	314	460	1,5	51	38	0,7
8 Ontvangen inkomensoverdrachten	48	448	9,3	55	581	10,6
Secundair inkomen, onbekend	4			15		
9 BRUTO-INKOMEN (=4+5+6+7+8+onb.)	6.862	308.404	44,9	7.557	450.383	59,6
10 Betaalde inkomensoverdrachten	80	485	6,1	76	603	7,9
11 Premie inkomensverzekeringen	6.799	61.832	9,1	7.291	83.430	11,4
11.1 Premie werkloosheid	4.882	7.757	1,6	5.067	10.168	2,0
11.1.1 Premie soc. verz. WW,nWW	4.882	7.757	1,6	5.067	10.168	2,0
11.1.1.1 Premie WW,nWW: werknemer	4.014	3.761	0,9			
11.1.1.2 Premie WW,nWW: werkgever	4.627	3.719	0,8	4.765	9.382	2,0
11.1.1.3 Premie WW,nWW: uitkeringsontv.	616	119	0,2			
11.1.1.4 Premie WW,nWW: uitkeringsinst.	991	157	0,2	1.326	786	0,6
11.2 Premie ziekte	397	798	2,0	382	1.229	3,2
11.2.2 Premie partic. verz. ziekte	397	798	2,0	382	1.229	3,2
11.3 Premie arbeidsongeschiktheid	5.050	14.514	2,9	5.067	13.799	2,7
11.3.1 Premie soc. verz. WAO,WIA	4.886	12.512	2,6	5.067	13.642	2,7
11.3.1.2 Premie WAO,WIA: werkgever	4.631	11.793	2,5	4.765	12.588	2,6
11.3.1.4 Premie WAO,WIA: uitkeringsinst.	1.006	719	0,7	1.326	1.054	0,8
11.3.2 Premie partic. verz. arbeidsong.	3.970	1.154	0,3	3.767	157	0,0
11.3.3 Premie volksverzekering AAW,WAZ	470	847	1,8			
11.4 Premie ouderdom en nabestaanden	6.789	38.764	5,7	7.121	58.234	8,2
11.4.1 Premie soc. verz. pensioen	4.626	17.160	3,7	3.917	34.659	8,8
11.4.1.1 Premie pensioen: werknemer	4.623	4.483	1,0	3.895	10.559	2,7
11.4.1.2 Premie pensioen: werkgever	4.626	12.676	2,7	3.917	24.100	6,2
11.4.2 Premie partic. verz. pensioen	1.279	2.407	1,9	508	1.224	2,4
11.4.3 Premie volksverzekering AOW,Anw	6.704	19.198	2,9	7.090	22.062	3,1
11.4.4 Premie levensloopregeling				54	289	5,4
12 Premie ziektekosten verzekering	6.860	27.917	4,1	7.557	52.652	7,0
12.1 Premie soc. verz. ZFW,Zvw	5.488	10.658	1,9	7.557	34.932	4,6
12.1.1 Premie ZFW,Zvw inkomen arbeid	3.763	6.672	1,8	4.897	14.883	3,0
12.1.1.1 Premie ZFW,Zvw: werknemer	3.762	1.427	0,4	203	471	2,3
12.1.1.2 Premie ZFW: werkgever	3.763	5.245	1,4	4.818	14.411	3,0
12.1.2 Premie ZFW,Zvw inkomen uitkering	2.627	2.609	1,0	4.053	5.465	1,3
12.1.2.1 Premie ZFW,Zvw: uitkeringsontv.	2.622	1.484	0,6	2.536	3.571	1,4
12.1.2.2 Premie ZFW: uitkeringsinstantie	1.631	1.125	0,7	1.920	1.895	1,0
12.1.3 Premie ZFW,Zvw overig inkomen	239	192	0,8	1.354	873	0,6
12.1.4 Premie ZFW,Zvw huishouden	5.241	1.185	0,2	7.553	13.711	1,8
12.1.4.1 Nominale premie ZFW,Zvw	5.241	1.185	0,2	7.553	17.354	2,3
12.1.4.2 Zorgtoeslag (-)				3.888	3.643	0,9
12.2 Premie partic. verz. ziektekosten	2.756	5.712	2,1			
12.3 Premie volksverzekering AWBZ	6.689	11.547	1,7	7.134	17.720	2,5
13 Belastingen op inkomen en vermogen	6.630	29.378	4,4	7.208	49.414	6,9
14 BESTEEDBAAR INKOMEN (= 9-10-11-12-13)	6.862	188.792	27,5	7.557	264.283	35,0

Bron: eigen berekeningen op basis van CBS IPO en CBS Statline.